

РЕЦЕНЗИЯ

за присъждане на образователната и научна степен „доктор”
в професионална направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата
шифър 05.11.01 „Социология”
на докторант Светломир Здравков

Тема на дисертацията:

Конструиране на пазара на интернет услуги в България

Рецензент, член на научно жури: проф. д-р Иван Чалъков, катедра „Приложна и институционална социология“, Философско-исторически факултет, ПУ „Пайсий Хилендарски“

1. Съответствие с изискванията на нормативните актове за присъждане на образователната и научна степен „доктор” с ЗРАС, ППЗРАС и Правилника на СУ

Кандидатът в настоящия конкурс съответства на изискванията на нормативните актове за присъждане на образователната и научна степен „доктор”:

Първо, кандидатът е представил дисертационна работа в размер на 276 страници, от които 1 страница съдържание, 253 страници текст на дисертацията, състоящ се от въведение, две части (първата с три глави, втората с четири глави) и заключение, а също 26 страници описание на използваната литература. Основният текст съдържа 51 фигури, снимки и таблици, които за съжаление не са номерирани (но са поставени на съответните места в основния текст). Дисертацията е оригинален авторски труд на докторанта.

Второ, докторантът е представил и Автореферат в размер на 38 страници, от които заглавна страница, 1 страница кратко описание на дисертацията, 2 страници съдържание, 2 страници литература и 32 страници текст на автореферата. Авторефератът точно представя съдържанието и научните постижения на дисертационния труд, с изключение на научните приноси, на които ще се спра по-долу. Цитиранията са коректни, като навсякъде е указан източника на цитата или той става ясен от контекста.

По време на работата си върху дисертацията докторантът има четири самостоятелни публикации по темата, една от които на английски език.

2. Творческите постижения на докторанта:

След запознаването с дисертацията на докторант Светломир Здравков и автореферата към нея, правя следните оценки и изводи:

1. Темата на дисертацията е важна за българската социология и самото и разработване е съществен принос в нея, доколкото социологическите анализи на изследователски проблеми в областта на съвременната наука и технологии все още са много редки в България. Намирам за особено полезно за нашата наука изследването на навлизането на Интернет технологията в България през двете десетилетия след 1990, разгледана като възникване, еволюция и стабилизиране на специфичен пазар на услуги, които тази технология прави възможни.
2. Намирам за сериозен принос разработването на темата на основата на адекватен и задълбочено разработен теоретичен подход - теорията на дейците-мрежи (ТДМ). Доколкото самият подход отдавна се използва сред (част от) българските социолози, намирам са особено ценно конкретизирането на основните идеи на ТДМ в светлината на по-късните разработки на Мишел Калон и неговите сътрудници в рамките на т.нар. нова икономическа социология, където през призмата на ТДМ пазарите се разглеждат в неразривна връзка с технологиите и процедурите, които ги правят възможни. Намирам за оправдано детайлното и достатъчно задълбочено представяне на ТДМ в първата част на дисертацията, което в съчетание с допълнителните теоретични разяснения във втора част улеснява съществено възприемането на емпиричната част от дисертацията. Смятам важно постижение раздел 3.3 от трета глава, в който авторът показва как дискуссионните форуми относно самия интернет са всъщност ключов момент в изграждането на българския интертнет като пазар на специфични услуги.
3. Приносен момент е разработената методология на емпиричното изследване и използването на елементи от метода на машинно обучение при анализ на големи масиви данни (в случая форумите в интернет, дискутиращи развитието на мрежата)

в единство с по-традиционните и типични за "старата" ТДМ качествени методи за анализ на данни. Методите за анализ на големи масиви данни тепърва навлизат в българската социология и някакъв смисъл Светломир е един от пионерите в тази насока

4. Избраният теоретичен подход и методология на анализа, и важните ограничения, които автора аргументирано прави, са му позволили да отвори "черната кутия" на Интернет у нас като една приета за даденост инфраструктура и да реализира фокусиран и всъщност време детайлен емпиричен анализ на условията за възникването, "завързването" на хетерогенната деец-мрежа и нейните трансформации за един почти двадесет годишен период. Авторът е добре информиран за съществуващите досега изследвания на българския интернет и с някои изключения ги използва в своя анализ.
5. Важен принос на дисертацията е и анализът на Интернет пазара у нас (от четвърта до шеста глава), където според мен са направени важни открития, някои от които с принос в световната литература в областта - като например това за ролята на свободното ("пиратско") аудио и видео съдържание като двигател за специфичната технологичната еволюция на интернет у нас и обосноваването на тази основа специфични характеристики на (високотехнологичното) развитие на Интернет в България в сравнение с други други водещи страни.

3. Основните ми критични забележки са свързани именно с описаното по-горе в т.5 постижение, а именно относително малкото внимание, отделено в дисертацията на авторското право и неговото правоналагане у нас, с което е игнориран важен сегмент от хетерогенната деец-мрежа. Поради това на автора например е убягнал паралелният дебат върху авторските права в Интернет, който интензивно се развива от втората половина на 1990те, съответните дейци (хора, институции и технологии) и тяхното взаимодействие с анализираната от него българска интернет деец-мрежа. Пак в тази връзка макар и засегнат, донякъде остава встрани от анализа проблемът за демонополизацията на БТК, осъществен под натиска на ЕС и случил се в контекста на преговорите и подготвяното споразумение за членство. А също и ролята на такъв про-пазарен субект като фондация "Отворено

общество" и нейния ИТ отдел, които са важен участник по време през анализирания от автора 1990-те години.

Заключението на дисертацията отговаря на изискванията, макар да отразява значимите постижения на докторанта по стегнат и пестелив начин. Според мен то би могло съществено да се разшири и обогати с детайли, което би се улеснило възприемането на направените постижения не само в социологическата общност, но и в по-широката научна публика и бизнес общности.

Тези критични бележки обаче не омаловажават значението на осъществения от докторанта успешен анализ на развитието на Интернет у нас, в който за първи път технологиите и процедурите се анализират като пълноценни дейци в хетерогенните взаимодействия на дейците-мрежи, наред с човешките и институционални дейци.

4. Заключение

Посоченото по-горе ми дава основание за категорично положително становище относно рецензираната дисертация, чиито постижения надхвърлят стандартите изисквания и я доближават до съществуващия все още у нас стандарт за „голяма докторска дисертация“ (доктор на социологическите науки).

Трябва да се посочи, че докторанта формулира собствените си научни приноси по един твърде скромнен начин. Така например той посочва като принос в автореферата, че доразвива класическата и използвана у нас парадигма на теорията на дейците мрежи (ТДМ) и показва „...как е възможно социологически да бъдат мислени калкулиращи индивиди, които обаче не са антропологическа даденост, а продукт на специфично конструиран хетерогенен асембляж... [като] изследването се опитва да допринесе към изясняването на това как калкулират индивидите, когато са изправени пред несигурност и липса на информация“. Всъщност направено е нещо много по-сериозно – осъществен е действителен анализ на една хетерогенна общност от дейци с различна природа (хора, институции, [възникващи] пазари, програмни продукти и технически артефакти), като изявен динамичният процес на нейната реконфигурация в продължение на период от почти две десетилетия.

Авторът също така скромно посочва като принос анализирането на сивия икономически сектор в интернет и свързаните с това връзки между технологични избори и местни социални практики, довели до изявяването на специфичен деец в мрежата - *пиратското съдържание*, който всъщност и определя възникващият нов пазар в българската интернет среда. Това, заедно с важните приноси към теорията на технологичния трансфер (когато под надиска на специфичните напрежения в локалния пазар високотехнологични решения биват ускорено въведени преди още това да стане във водещите световни научни и бизнес общности, където те са създадени) и успешният опит за измерване и анализ на дигиталната активност на потребителите при свалянето на нелегално съдържание *са постижения на световно ниво и тук всякаква скромност е излишна!*

Тезата ми, че постиженията на докторанта надхвърлят стандартните изисквания се подкрепя и от важния детайл, че Светломир Здравков е един от първите български изследователи в социалните науки, който прави реална стъпка в изграждането и анализиране на големи масиви данни – т.нар. Big Data”, при това с прилагане на авангардни методи на машинно обучение.

Ето защо настоятелно препоръчвам на журито присъди на докторант Светломир Здравков научната и образователно степен „доктор“.

13 август 2020 г.

професор д-р Иван Чалъков